

Nová cesta Německa.

Stresemannova úloha na hospodářské rekonstrukci říše.

Předválečná zahraniční politika německá, vybudovaná na základech daných Bismarckem, se do té míry odklonila od původní jí dané linie, že nebyla s to dostátí plně svým úkolům. Nebyla správně informována o světovém veřejném mínění, její vliv na směrnice vývoje politických událostí doma byl minimální a svým přílišným optimistickým nazíráním — směřujícím k jedinému cíli — selhala, když došlo k řešení světového konfliktu.

Proto před úkoly tím těžší byla postavena zahraniční politika poválečného Německa. Měla vyřešit mnoho úkolů, na něž nebyla a nemohla ani být připravena. Německo dřívější, svou mocí politickou a koloniální a hlavně vnitřní, rychle vzrůstající mocí hospodářskou bylo jednou z velmocí, které hrály prim na světovém fóru. Naproti tomu Německo poválečné mělo nejen těžký vnitřní pocit poraženého se všemi důsledky, projevujícími se čím dále tím tíživěji na poli hospodářském, nýbrž muselo, zvláště na poli zahraniční politiky, začít od počátku a velmi těžce se vypracovávat, než bylo uznáno rovnocenným činitelem v Ženevě. Bylo nutno vycházeti ze zcela odlišných předpokladů za přetvořené situace vnitropolitické. V důsledku nastalých změn byla zahraniční politika říše postavena před úkoly, jímž se před válkou příliš nevěnovala, před úkoly převážně hospodářské povahy. Proto není divu, že hlavně v prvních dobách byla vystavena jí nesvědčícímu střídání šéfů. Stabilisace — t. j. sledování přesně vymezené jednotné linie — přišla teprve tehdy, když v dobách nejtěžších pro Německo (v boji proti obsazení Poruří, při hroucení se marky a nákupní síly širokých vrstev) přišel nový kancléř — Gustav Stresemann (v srpnu 1923), aby se ujal na 100 dní řízení osudů celého státu a pak — až do své smrti — řízení jeho zahraniční politiky.

Řešením nejtěžších problémů německé zahraniční politiky byl pověřen člověk, který až do konce války, přes svoji 12letou činnost poslance v říšském sněmu, byl diletantem v zahraniční politice, který byl sice rozeným agitátorem a organizátorem a ovládal vnitřní politiku, na druhé straně však neznal cizích řečí, neměl kontaktu se západem, nebyl nikdy před válkou ani v Londýně, ani v Paříži, neznal psychologie světového veřejného mínění, neměl v ostatním světě styčných bodů, o něž by se při svém velkém poslání mohl opřít, který však přes to měl tolik síly a odvahy, aby se pustil do práce přesahující lidské síly a jež, jak se nakonec ukázalo, přesáhla i síly jeho a zdolala jej.

Nejen jeho válečné, ale i poválečné výroky ukazují na to, že musel prodělati velké vnitřní boje a velký přerod*), než se vypracoval na hladinu, na níž pak budoval základy k Locarnu.

*) Ve Výmaru (v srpnu 1919) hlasoval proti republikánské ústavě a brzy po jejím přijetí pravil na veřejné schůzi v Osnabrücku (v září 1919): „Monarchie je nejvhodnější vládní formou pro Německo“.

Měl před sebou těžší úkoly, než před jaké byl postaven sám Bismarck. Za prvé Bismarck vytvářel jen politiku, nemusel brát zřetel na důsledky hospodářské. Tyto však dnes po válce zcela převládají. Za druhé Bismarck budoval základy německé říše, aniž by byl zatížen představami minula, stavěl budovu z pevných základů a bojoval jen proti spodním proudům. Na druhé straně Stresemann stál ve zřícené budově — v době, kdy hospodářské síly státu byly v troskách — a nemohl se ani plně opřít o ty, kteří sice na něm žádali, aby vybudoval „nové Německo“, při tom se však dívali na něj podezřívavě při každém jeho kroku, sledovali ho se zaujetím a s příliš ostrou, často nekonstruktivní kritikou. Šel za cílem, jež sice každý uznával, ale při jehož provádění mu i jeho vlastní strana, jejímž byl zakladatelem, často nevěřila.

Veliký úkol rekonstrukce německé zahraniční politiky a posice Německa na světovém fóru byl svěřen do rukou člověka, který vyšel z průmyslu a který se díval na věci očima národohospodáře. Byl jedním z mála politiků, kteří ovládali hospodářskou strukturu Německa a kteří věděli, čeho Německo bezpodmínečně potřebuje ke svému životu. Na rozdíl od politiky dřívější, která řešila otázky hospodářské s hlediska politického, řešil on problémy politické s hlediska hospodářského. Uvědomoval si plně, že Německo musí nejprve dosáhnout své předválečné nákupní síly, avšak vyšší výrobní a odbytové kapacity, aby se mohlo státi opět hospodářskou velmocí. To byl nutný předpoklad k vybudování jeho posice velmoci politické.

V první etapě tohoto vývoje docílil, jakožto kancléř, likvidace odporu v Poruří. Zabránil tím dalšímu plýtvání národním jménem a — jak bylo zdůrazněno se strany německých hospodářských kruhů — zachránil německé hospodářství. Poté následovala jedna z nejtěžších úloh: postavení marky na pevnou báň. Těmito dvěma činy ukázal světu, hlavně však světu finančnímu (na němž Německu v první řadě záleželo), jaké má v sobě německý národ ohromné zdroje energie a důvěry v sebe sama. Tím začal budovat Stresemann to, co tvoří podklad všeho dnešního hospodářského dění — důvěru. A o to se zde v první řadě jednalo: o vytvoření ovzduší důvěry na mezinárodním fóru, aby pak mohla býti pomocí ciziny zajištěna stabilizace vnitřních hospodářských poměrů Německa. Úspěchem v tom směru bylo značné přepsání 800milionové půjčky Německu na základě Dawesova plánu a následovavší investice zahraničního kapitálu ve všech oborech německého hospodářského podnikání*).

Další etapou bylo vybudování politické dobré vůle, důvěry, na jejímž podkladě by pak mohlo dojít k další stabilizaci nejen německých, ale evropských politických poměrů a k vyjasnění vztahů mezi jednotlivými státy. Nutnost tohoto vývoje vynucovala těžká chronická hospodářská situace Evropy po skončení války. Tato politika směřovala k Locarnu; tam „v prvních evropských rozhovorech“ byly dány základy ke skutečné spolu-

*) Zahraniční kapitál, dnes v Německu investovaný, přesahuje 11½ miliardy marek (20% celk. úvěru, jež požívá celé německé hospodářství). Z toho činí přes 5½ miliardy dlouhodobé kredity.

práci Německa s ostatními státy, ke vstupu do Společnosti národů, k přímému jednání v Thoiry. Pak teprve mohlo být přistoupeno k dojednání nejdůležitější poválečné obchodní smlouvy (francouzsko-německé ze 17. srpna 1927) a k účinné spolupráci s Němci na světové hospodářské konferenci. Další vývoj jest v dobré paměti a byl jen samozřejmým důsledkem vývoje Stresemannovy politiky. Jen touto cestou mohlo — stupeň po stupni — dojít k vypracování Youngova plánu a ke konečným jednáním v Haagu.

Kdo sledoval Stresemannovu politiku, viděl, že Haag neměl být poslední etapou jeho životního programu. On sám si však byl v posledních dobách vědom toho, že se před ním vytvořilo memento mori. Snažil se přemoci chřadnoucí tělo napětím všech svých sil, svou ohromnou energií a pevnou vůlí. Život však, který přinášel vyúčtování za věčné přepínání sil, byl silnější. Dosáhl etapy, která jaksi uzavírala jeho prvý úkol, když nastupoval místo kancléře: „Německo není možno považovati za samostatný stát, dokud nebude mít opět pevných hranic a ve svých rukou výkon státní suverenity“ (poukaz na obsazení podniků, drah a úřadů v Porúří francouzskými okupačními úřady). V páté, poslední etapě se mu podařilo odvaliti těžké břemeno, dosíci odchodu cizích vojsk z Porýní.

Čekaly na něho další úkoly, které měly navazovati na jeho předcházející dílo: Německo se uvolnilo na poli politickém, stále však více jest svazováno na poli hospodářském. „Přecizení“ německého průmyslu a obchodu zahraničním kapitálem není malým a jednoduchým problémem a finanční stabilita říše není až dosud plně vyvážena. Kdo sleduje dnes pohyby mezinárodního kapitálu a jeho stále rostoucí koncentrační moc, vidí, že další perspektivy německé hospodářské politiky v tomto směru nejsou nejružovějšími.

Avšak to, co přinesl svou konsolidační prací a přesným dodržením vytčených směrnic nejen Německu, ale nepřímě i ostatní Evropě (předpoklady pro klidnější společnou práci), to mu zaručuje velmi čestné místo v dějinách.

Postupoval často ve své politice tak, že byl doma viněn z velezrady (a to nejen tiskem pravice) a v květnových volbách 1924 ztratil 1¼ milionu hlasů. On sám osobně dovedl v sobě zlomiti velmi mnoho a obětovati své já pro lepší příští generaci. Připomeňme si jen jeho výroky v prvních letech po válce (negace oproti republice) a pak jeho odhodlání — jeti do Paříže (prvý zahraniční ministr Německa po versailleské smlouvě).

*

Stresemann vyšel ze saského průmyslu. Byl sice rodem z Berlína (z chudých berlínských středních vrstev), dokončil však svoje studia v Lipsku a vlivem svých profesorů dostal své místo v saském průmyslu výrobci čokolády, jakožto správce jejich ústřední kanceláře. Tato práce mu však nestačila, jeho iniciativa vyžadovala širší pole působnosti.

Proto po jednoročních přípravných pracech se mu podařilo získati 37 továren, aby se zorganizovaly ve „Verband sächsischer Industrieller“; do konce prvního roku činnosti bylo organizováno 180 firem. Když se však brzo nato počaly jevit praktické výsledky nové organizace, začalo členství rapidně vzrůstat, takže po dvouleté činnosti dosaženo tisíce členů a při desetiletí měl Svaz již přes 5000 členských firem. Těžkou úlohou v počátcích bylo vyvážit ohromné tehdejší mocenské postavení těžkého průmyslu porýnského. Těžiště Stresemannovy činnosti na tomto poli bylo však hned v prvních dobách vně Svazu: budoval vztahy s tiskem, s parlamentem, jeho snahou bylo ovlivnit řádně veřejné mínění. To, co vybudoval v Sasku, bylo později vzorem při zakládání dalších průmyslových svazů v ostatním Německu.

Musel se těžce probíjovat proti předsudkům a získávat jen krok za krokem posici, která patří průmyslu, která však nebyla se strany politických kruhů uznávána. Tak na př. v Sasku prohrál velkou kampaň, již chtěl docílit řádného zastoupení průmyslu v zákonodárných sborech. To bylo jednou z hlavních příčin, proč přešel z průmyslové činnosti do politiky: aby v politice získal řádnou váhu průmyslovým zájmům. V Sasku na př. s jeho lidnatostí přesahující 300 lidí na 1 km², kde 74% obyvatelstva se živilo z průmyslu a jen 11% ze zemědělství, bylo vůbec upíráno zastoupení průmyslu v panské sněmovně. Jeden z vládních poslanců v té době dokonce prohlásil: „Snesli bychom to, kdyby saský průmysl zanikl, poněvadž zemědělství by docela dobře mohlo krýt svoji potřebu strojů u zahraničního průmyslu.“ Z toho je nejlépe vidno, že všude bylo, je a bude nutno bojovat o dosažení samozřejmostí.

Jest zajímavé, jak se vláda stavěla vůči Svazu průmyslu: 1902 o něm „nevěděla“, 1904 se na něj dívala „blahovonně“, 1907 v něm viděla „cenného člena zastoupení povolání“, 1910 pravil saský státní ministr: „Kladu zvláštní váhu na to, aby byly (se strany vlády) pěstovány s vaším Svazem osobní vztahy.“ V tomto vývoji oficiálního názoru se odráží několikaletá těžká práce syndika Svazu.

Agitační cesty a řeči po celém Německu jej seznámily dokonale s jeho hospodářskou strukturou a požadavky. O zahraniční politiku se vůbec nestaral, dva zájezdy do ciziny (Belgie, Amerika) před válkou sledovaly jen cíle hospodářské. Jeho stanovisko za války a těsně před jejím skončením ukazovalo, že plně nepochopil onen veliký vývoj, který se dal v posledních dvou desetiletích vně hranic Německa. V prvních válečných letech věřil v německé vítězství, byl pro neobmezenou ponorkovou válku. Poněvadž se díval na věci s hospodářského hlediska, neviděl hlavního nepřítele Německa ve Francii, nýbrž v Anglii. Vypovězení války Spojenými státy podceňoval: „hospodářsky vlastně válka mezi oběma státy již je“, praktický účinek amerického vojenského zásahu přezíral. Na sklonku války nebyl sice krajním annexionistou, žádal však „vzetí do německé ochrany“ pobaltských krajů a jeho výroky o úpravě poměru Německa k flámské Belgii nebyly vzdáleny podobných požadavků.

Díval se na válku jako na výslednici hospodářských složek; podle něho to byla Velká Británie, která si byla vědoma vzrůstající hospodářské síly Německa, a proto celním režimem v koloniích, značením zboží „made in“

a ochranou patentů (namířenou hlavně proti Německu) vlastně s ním již dávno před válkou na hospodářském poli bojovala. Anglie vedla v první řadě boj o svůj zahraniční obchod, o svoji hospodářskou prestiž na moři. Proto značil válku jako „Weltwirtschaftskampf“.

Jeho poválečný názor na předválečnou zahraniční politiku Německa vyzněl v jejím odsouzení. Podle něho selhala zahraniční politika právě v tom směru, že se příliš podřídila cílům vojenským a nechala zcela stranou zřetel hospodářské.

Na počátku války opět vstoupil jako náhradník do Reichstagu a po smrti Bassermanově (1917) se stal šéfem liberální frakce, ze které, za jeho vůdcovství, byla v roce 1919 utvořena strana centra „Deutsche Volkspartei“.*)

9. listopad jej zastihl nepřípravena na velké události a přerody, které očekávaly Německo. Přes všechny chyby, které viděl v monarchistickém režimu, byl pro udržení monarchie, a v tomto nazírání setrval až do ruhrského odporu. Právě na tom je nejlépe vidět, jak velký vnitřní přerod musel prodělat, aby mohl nejen dělat, ale přímo řídit politiku republiky. Když však se rozhodl pro republikánský režim, pak za ním stál celou vahou a bojoval pro jeho upevnění vši svojí ohromnou energií.

V nazírání na hospodářské znovuzřízení Německa se lišil diametrálně od Rathenaua; hlásal, že hospodářská síla německého lidu tkví v jeho středních vrstvách; tyto vrstvy nutno zachovat a posílit; obával se podlomení podnikání, základny budoucího dalšího rozmachu Německa. Poměry byly ovšem silnější a vyhladily v inflaci střední vrstvy úplně. Jedno jest jisto: Stresemann podceňoval hlavně finanční kapacitu západu a přeceňoval kapacitu poraženého a vysíleného státu — Německa. Byl si jist tím, že i ostatní nepřátelské státy budou po válce hospodářsky značně oslabeny a že v důsledku toho bude Německo moci přijít opět v krátké době k platnosti. Svůj názor vybudoval na víře v individualism a v iniciativnost, jimiž věřil, že jest ve značné míře nadán německý národ. Zapomněl, že předválečná prosperita Německa byla vybudována na středních vrstvách, které válka zničila.

Zdá se, že teprve během ruhrského odporu pochopil svoji úlohu. Toto období (1922–23) u něho znamená přerod na státníka. Přes to, že byl v počátcích pro ruhrskou pasivní resistenci, pochopil během času jako národohospodář, kam se Německo po této nakloněné rovině řítí. Pochopil dějinnou úlohu, již měl sloužit, a vši svojí energií se věnoval jejímu provedení.

Zatím co v prvním roce republiky byl pro „Anschluss“ a pro připojení „Deutschböhmen“ k říši, bojuje již tři roky poté proti devise: „nedat ani fenik“. Hlásal, že je nutno dát, co je možno, není však možno podepsati směnku, kterou nelze proplatit.

V počátcích odporu v Ruhru na jedné schůzi pravil, že tímto činem Německo získalo opět úctu ostatního světa, za nedlouho poté se však

*) V Národním shromáždění 19, první volební období 65, druhé 45, třetí 51, čtvrté 45 mandátů.

již díval na tento problém jen s čistě hospodářského hlediska a na podzim 1923 celou akci silnou rukou zlikvidoval.

Při nastoupení úřadu kancléře (13. srpna 1923) prohlásil: „Německé zhroucení a anglická nezaměstnanost jsou identickými. Německý bolševismus jest anglickým bolševismem. Zřítí-li se Německo, zřítí se celá Evropa.“ Opíral se o stanovisko finančních kruhů Spojených států: „Pro Ameriku jest otázkou prosperity a stagnace, zda Německo žije nebo vegetuje. Americká prosperita a její další rozvoj může býti jen ve spojitosti se zdravou Evropou, netrpící úbytěmi.“

Při řešení nejtěžších problémů se v první řadě obracel na průmysl a zdůrazňoval jeho povinnost víry v budoucno. Žádal krajní intensitu výkonnosti uvnitř a napětí všech vztahů vně, omezení nenutných dovozů a bezpodmínečnou podporu vývozu.

Byl jedním z mála německých politiků, kteří si uvědomili, že Německo zaplatilo daleko draze válku hospodářsky než politicky a — že ještě „není vše zapláceno“.

Stresemannovi bylo předhazováno, že umožnil mezinárodnímu kapitálu, aby se usadil v Německu a aby si krok za krokem ovládl jednotlivá odvětví jeho výroby. Jest to problém, který ještě dnes není vyřešen. Zdá se, že politika Stresemannova nemohla jíti jinými cestami. Jednalo se mu v první řadě o to, aby Německo pokud možno rychle vybědlo z finanční katastrofy a aby se postavilo opět — byť i s pomocí cizího kapitálu — na vlastní nohy jakožto silná hospodářská jednotka, jakožto jeden z největších exportních států světa. Docílil toho? Cifry to dotvrzují:

Německý podíl (procent) na celk. obratu světového obchodu:

1923 . . .	5·9
1924 . . .	6·8
1925 . . .	8·0
1926 . . .	7·8
1927 . . .	9·3
1928 . . .	9·5

Předválečný podíl činil 12·9 procenta.

Německá práce, přičinlivost a vytrvalost by ničeho nebyly zmohly bez přispění cizího kapitálu. Byly tu v první řadě hospodářské nutnosti a pak následovala politika: „Zvýšením finanční účasti západního kapitálu na německém průmyslu a na jeho zemských a komunálních půjčkách usměrní se do značné míry i nazírání vůdčích míst na řešení politických problémů Německa.“ V celém vývoji posledních let jest vidna nit Stresemannovy politiky i na tomto poli.

Z předchozích řádek si můžeme učiniti obraz toho, co udělal Stresemann v první řadě pro německé hospodářství, jak toto za jeho cílevědomé a učeněné zahraniční politiky mohlo pomalu sbírat své síly a prorážeti opět na zahraničních trzích. To nám nejlépe prokazuje vývoj vývozu tovarů z Německa (v miliardách marek):

1923 . . .	5·2
1924 . . .	6·1
1925 . . .	6·7

1926 . . . 7·1

1927 . . . 7·7

1928 . . . 8·5

Roku 1913 bylo vyvezeno z Německa tovarů za 6·7 miliard marek. Ovšem, nesmí se při tom zapomínati, že mezitím se značně zvětšil obrat světového obchodu, takže, aby dosáhlo své předválečné posice na světových trzích, musil by německý obrat obchodní činití místo 12 celkem 16 a půl miliardy marek zboží. Tudíž jeho dnešní „ztráta“ odbytišť přesahuje 4½ miliardy marek ročně (t. j. 170% celého československého vývozu). To jest ono „drahé placení války“, o němž se Stresemann několikrát ve svých řečech zmiňoval.

Jest na jiných, aby se ujali jeho odkazu. Jeho životní dílo nejlépe ukázalo, jak důležitým je pochopení a plné využití hospodářské potence státu, když v těžkých dobách se musí vše podříditi hospodářským nutnostem.

„Cestou nového Německa“ nazval Stresemann svoji přednášku před norským Stortingem, když mu byla odevzdávána Nobelova cena míru. Byla to v prvé řadě jeho práce, jeho energie a jeho vytrvalost v boji — více s vlastními než s cizími — které přivedly Německo na „novou cestu“, na cestu k životu.

Karel Hudec.

ROZHLEDY.

Výsledky zahraničního obchodu v listopadu. — Vývoj obchodních bilancí v cizině. — Daň z obrátu. Dávka za úřední výkon. — Letošní cukerní kampaň. — Listopadová bilance československého uhelného průmyslu. — Mezinárodní ocelářská dohoda. — Nadprodukce světové výroby dusíku.

Výsledky zahraničního obchodu v listopadu byly poněkud lepší než vysloveně špatné výsledky říjnové, avšak neopravňují k úsudku, že v poklesu konjunktury nastalo zlepšení nebo aspoň přestávka. Jedná se zde jen o výchvěvy, jež se při změnách, ať jde o vzestup či o sestup, opakují. Vyrovnaný průměr měsíců října a listopadu jest opět horší než průměr třetího čtvrtletí. Pokles domácí spotřeby střetl se s déle trvajícím krizí v Německu a depresí na světovém trhu, jež zastihla již řadu velmi důležitých zemí. Oslabil se tedy zároveň domácí i zahraniční odbyt. Při tom nesmíme se oddávati však žádnému klamu o poměrně malém poklesu celkové konjunktury. Konjunktura byla v posledních měsících stále ještě dobrá, přes to, že ji zatěžuje zemědělská krise a textilní deprese. Jeví velkou odolnost a probíhá stále ještě na výši, jež leží nad vrcholky, kterých se dosáhlo na příklad v dobrém roce 1925. Vzestupná tendence československého národního hospodářství ukazuje tedy právě v této době poklesu abnormální životnost.